

УДК 336.717

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

CERTAIN ASPECTS OF ASSESSMENT SYSTEM IMPROVEMENT AND THE ENSURING OF FINANCIAL STABILITY SYSTEM OF BANKING

Роман Станіславович ЛИСЕНКО

Начальник відділу досліджень грошово-кредитної політики і міжнародних валютно-кредитних відносин Центру наукових досліджень Національного банку України

E-mail: lrs@bank.gov.ua

Roman S. LYSENKO

Head of Research Department of Monetary and Credit Policy and International Currency and Credit Relations of the Research Centre of the National Bank of Ukraine

Анотація. За допомогою узагальнення міжнародного досвіду, у статті проаналізовано шляхи вдосконалення існуючої системи оцінки та забезпечення фінансової стійкості.

Summary. By means of summing up the international experience in this research are analyzed the ways of improvement the present assessment system and finance stability ensuring.

Ключові слова: *фінансова стійкість, система оцінки та забезпечення фінансової стійкості, незалежність центрального банку, інструменти аналізу фінансової стійкості.*

Key words: *financial stability, the system of assessment and ensuring of financial stability, central bank independence, analysis tools of financial stability.*

Постановка проблеми. Дослідження системних ризиків, які притаманні вітчизняній банківській системі, потребує надзвичайної уваги до оцінки факторів (внутрішніх та зовнішніх), що можуть мати негативний вплив і провокувати виникнення кризових явищ в економічній та фінансовій системі країни. Це обґрунтовано недостатнім рівнем розвиненості інфраструктури фінансової системи, низькою ефективністю механізмів державного регулювання та високою залежністю макроекономічної стабільності країни від впливу зовнішнього середовища.

Міжнародний досвід довів високу ефективність дії системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи, яка побудована відповідно положень до макропруденційного аналізу. Так, жодна банківська система країн, що задалегідь запровадила у практику цей підхід

до оцінки й управління станом банківської системи і фінансовим ринком не зазнала значного негативного впливу з боку зовнішнього економічного середовища.

На сьогоднішній день в Україні існують усі базові елементи системи макропруденційного аналізу, але їх ефективність суттєво знижується відсутністю системного підходу, що потребує вдосконалення існуючого економіко-правового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питання запровадження системного підходу до забезпечення фінансової стійкості банківської системи присвячено ряд досліджень як вітчизняних так іноземних науковців і практиків, зокрема Барановського О. І., Міщенко В. І., Науменкової С. В., Петрика О. І., Фетисова Г. Г., Шинази Г.

Але в зазначених працях основна увага приділялась фундаментальним засадам роботи системи оцінки та забезпечення фінансової стійкості. До того ж, окремі елементи, які запроваджено в Україні слід узгодити з вимогами системного підходу, що і потребує наукового і практичного обґрунтування.

Метою статті є розроблення та надання рекомендацій щодо вдосконалення окремих елементів системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи враховуючи особливості розвитку вітчизняної банківської і фінансової системи.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Усі країни, що заздалегідь запровадили систему оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківська система країн відповідно засад макропруденційного нагляду, не зазнали значного негативного впливу з боку зовнішнього економічного середовища. Зокрема, серед країн західної Європи в якості прикладу можна навести Швецію, Фінляндію, Норвегію, Данію, Нідерланди; серед країн Східної Європи – Чехію, Словаччину і Польщу; серед країн далекого Сходу – Південну Корею, Таїланд та Індонезію; серед країн Латинської Америки – Чилі та Аргентину; серед країн Африки – Південно-Африканську Республіку.

Основним результатом запровадження системного підходу до оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи можна вважати відсутність суттєвого відтоку іноземного капіталу з зазначених країни або надзвичайних втрат як банків, так і фінансових установ від знецінення активів на фінансових ринках. Також серед усіх країн де було запроваджено систему оцінки фінансової стійкості, не було зафіксованого жодного випадку масового вилучення населенням вкладів з банків, що стало результатом дії інструментів комунікаційної політики центрального банку, спрямованої на роз'яснення суспільству поточного стану банківської системи і ризиків.

Незважаючи на зазначене, функціонування цієї системи має і певні недоліки. Основним з них є недосконалість механізму координації між різними країнами світу. Це питання постійно стоїть в епіцентрі уваги під час зустрічей представників «Великої двадцятки», де особлива увага приділялася консолідації зусиль усіх країн і міжнародних організацій з метою забезпечення глобальної фінансової стійкості.

Але цей недолік є актуальним для країн, економіки і фінансові ринки яких мають надзви-

чайно складну структуру, за обсягами значно перевищують їх потреби і повністю інтегровані у міжнародний поділ праці та рух капіталу. Україна на сьогоднішній день є малою, відкритою економікою, з чітко вираженою сировинно експортною орієнтацією, суб'єкти господарювання якої є виключно споживачами на міжнародних ринках капіталу. Враховуючи ці факти, зазначений недолік не може вважатися ключовим у процесі прийняття рішень щодо запровадження системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Натомість, вирішення проблем абсорбції негативного впливу з боку зовнішнього середовища дозволить знизити вірогідність реалізації надзвичайно актуальних на сьогоднішній день системних ризиків – відтоку ресурсів з банківської системи, підвищення довіри суспільства як до діяльності банків, так і органів державного регулювання, покращення якості банківських активів в результаті застосування превентивних заходів.

На сьогоднішній день в Україні вже запроваджено основні елементи системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи відповідно до макроекономічного підходу.

По-перше, Національним банком України на регулярній основі проводиться мікропруденційний нагляд за діяльністю банків, збір та обробка статистичної інформації щодо роботи грошового ринку. Ця інформація має велике значення в процесі визначення поточного стану фінансової стійкості банківської системи, її окремих елементів, ризиків у діяльності тощо.

По-друге, починаючи з грудня 2006 р., Національний банк України щокварталу збирає і опублікує індикатори фінансової стійкості банківської системи України (депозитних корпорацій). Зазначена система індикаторів включає в себе агреговані дані по діяльності всіх банків. За її допомогою можна визначити місце банківської системи в економічній системі, вплив макроекономічної ситуації на стан банківських установ тощо.

По-третє, Постановою Правління НБУ №460 від 6 серпня 2008 р. Національним банком України запроваджено у практику методичні підходи до проведення стрес-тесту у банках України. У цій постанові визначено основні типи ризиків, які мають бути об'єктом стрес-тестування, методи і періодичність його проведення.

По-четверте, Національний банк України на регулярній основі публікує матеріали щодо поточного стану елементів економічної

системи. В зазначених документах здійснюється аналіз і побудований прогноз щодо: інфляційних процесів у країні, стану реального сектору економіки, платіжного балансу, фондового ринку. Також щомісячно публікуються огляди основних фінансових ринків і стану банківської системи.

У сукупності це дає підстави зробити висновок про наявність майже повного набору аналітичного інструментарію, який є основою макропруденційного підходу до аналізу фінансової стійкості банківської системи. На жаль, ефективність впливу зазначених елементів на забезпечення фінансової стабільності банківської системи суттєво обмежена. Це обґрунтовано відсутністю системного підходу до оцінки і механізму забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Як показує міжнародний досвід (табл. 1), для запровадження у практику системи оцінки фінансової стійкості необхідно розробити відповідне нормативне підґрунтя та методичні засади діяльності такої системи.

Передумовою для вдосконалення нормативного підґрунтя є вибір органу державного управління, на який буде покладена функція забезпечення фінансової стійкості банківської системи. Враховуючи особливості функціонування вітчизняної економіки і банківської системи, виконання функції щодо забезпечення фінансової стійкості банківської системи необхідно покласти на Національний банк України.

Цей варіант є найбільш прийнятним і рекомендованим до впровадження і обґрунтований такими положеннями.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця поточного стану системи забезпечення фінансової стійкості центральними банками окремих країн світу

	Наявність правових підстава для здійснення центральним банком функції забезпечення ФС	Організаційна структура здійснення аналізу фінансової стабільності	Періодичність підготовки публічного звіту.	Аналітичні інструменти які використовуються для оцінки фінансової стійкості.
Чилі	Так	Підрозділ	Піврічний звіт	Індикатори/ Стрес-тестування
Чеська Республіка	Так	Відділ	Щорічний звіт	Індикатори → Кількісний підхід
Польща	Ні	Підрозділ	Щорічний та піврічний звіти	Індикатори / Кількісний підхід
Словаччина	Так	Підрозділ	Щорічний звіт	Індикатори / Кількісний підхід
Таїланд	–	Підрозділ	Щорічний звіт	Індикатори / Кількісний підхід
Індонезія	–	Підрозділ	Щорічний звіт	Індикатори / Індекс фінансової стабільності
Україна	–	–	–	Індикатори

По-перше, Національний банк України має значний досвід і весь необхідний інструментарій для регулювання діяльності банківської системи.

По-друге, оскільки забезпечення фінансової стійкості тісно пов'язано із стабільністю грошової одиниці, то виконання цих функцій повинно представляти собою тісно пов'язану систему рішень.

По-третє, Національний банк України має здобутий роками авторитет у суспільстві (принаймні в порівнянні з іншими органами державного управління) з питань, які пов'язані із забезпеченням стабільності грошової одиниці і банківської системи. Крім того, відповідно до міжнародного досвіду саме на центральні банки, як правило, покладена функція забезпечення фінансової стійкості.

Функція забезпечення і підзвітності за діяльність системи оцінки фінансової стійкості банківської системи повинна бути закріплена за Національним банком України, шляхом внесення окремих змін до наступних нормативно-правових актів:

1. Статтю 6 Закону України «Про Національний банк України» необхідно викласти у такій редакції: «Основною функцією Національного банку України є забезпечення стабільності грошової одиниці України, а на виконання своєї основної функції Національний банк сприяє дотриманню фінансової стійкості банківської системи».

2. З метою закріплення підзвітності Національного банку України за результати функціонування системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості необхідно доповнити статтю 51 Закону України «Про Національний банк України» таким абзацом: «6) надання Президенту України, Верховній Раді України й Уряду України двічі на рік огляду про стан фінансової стійкості».

Надання Національному банку України мандату забезпечення фінансової стійкості банківської системи, вимагає внесення змін до його структури і вдосконалення окремих методичних засад.

Основним документом, що регламентує виконання поставлених завдань щодо забезпечення фінансової стійкості банківської системи є розроблення Положення про систему забезпечення фінансової стійкості банківської системи України. За своєю структурою Положення повинно мати такий зміст:

1. Розділ перший – «Загальні положення» – має складатися з визначення поняття фінансової стійкості банківської системи, переліку компонентів системи, посилення на відповідні регуляторні нормативні акти згідно з якими виконується завдання щодо забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

2. У другому розділі Положення, необхідно висвітлити організаційні аспекти реалізації схеми налагодження системи забезпечення фінансової стійкості в НБУ. Необхідним є створення підрозділу, який буде відповідати за роботу системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи і визначати його місце у структурі Національного банку України. Це питання має бути узгоджене із функціональною спрямованістю застосування отриманих результатів системи забезпечення фінансової стійкості. Тобто необхідним є прийняття рішення, для виконання якого задачі та функції Національного банку України й отримані висновки про фінансову стійкість будуть більше використовуватися:

- для підтримки стабільності грошового ринку, а відтак і стабільності національної грошової одиниці (макрорівень);
- для зниження ризиків у діяльності окремих банківських установ (макрорівень).

Відповідно до функціональних особливостей підрозділу оцінки і забезпечення фінансової стійкості до його складу доцільним є включення трьох відділів: аналізу макроекономічного середовища банківської системи, моделювання і стрес-тестування фінансової стійкості банківської системи, оцінки ризиків у діяльності банківської системи. Така структура обґрунтована необхідністю формулювання трьох основних висновків, щодо стану фінансової стійкості банківської системи: щодо вразливості її з боку дисбалансів макроекономічного середовища, оцінки можливих збитків і наявності резервів та формування ризиків у середині самої банківської системи.

Також необхідно визначити інших учасників системи збору та обробки інформації, сформулювати систему координації та взаємозв'язків між підрозділами НБУ у процесі збору вхідних інформаційних потоків для проведення макропруденційного аналізу та подальшого розроблення проектів управлінських рішень.

3. У третьому розділі Положення необхідно визначити основні елементи системи оцінки і управління фінансовою стійкістю, зокрема:

- структуру єдиної статистично-інформаційної бази даних;
- систему показників фінансової стійкості;
- методичні засади проведення стрес-тесту.

4. Розділ четвертий Положення повинен містити процедуру затвердження і публікації звіту про фінансову стійкість банківської системи.

Крім розроблення Положення, запровадження у практику системи оцінки фінансової стійкості вимагає проведення таких заходів:

- створення єдиної статистично-інформаційної бази даних;
- підвищення аналітичної складової системи індикаторів фінансової стійкості;
- вдосконалення й оптимізація методики проведення стрес-тесту;
- розроблення алгоритму оптимізації структури звіту про фінансову стійкість відповідно до основних ризиків у банківській системі України.

Висновки. Основним результатом розроблення і запровадження організаційно-правових та методичних заходів спрямованих на вдосконалення системи оцінки й управління фінансовою стійкістю має стати підвищення її ефективності після закріплення за Національним банком України функції фінансової стійкості та здійснення структурних реформ. Робота системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості надасть відповідним органам державного управління всеохоплюючу інформацію, щодо рівня фінансової стійкості, яка буде включати одночасно характеристику поточного стану банківської системи, і оцінку впливу на нього з боку макроекономічного середовища. У підсумку це дасть можливість сфокусуватися на нейтралізації основних ризиків і дисбалансів як у роботі економічної системи, так і фінансового ринку.

Список використаної літератури

1. Вовчак О. І. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківського і реального секторів економіки України / О. Вовчак, Н. Поляк // Вісник Національного банку України – 2009. – №8 – С. 22-25.
2. Міщенко В. І. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 3-7.
3. Міщенко В. І. Банківський менеджмент [Текст] : підручник / За ред. В. І. Міщенка, О. А. Кириченка, – К. : Знання, 2005. – 831 с.
4. Фетисов Г. Г. Методологические основы формирования устойчивой банковской системы – Финансы и кредит. – 2002. – № 15. – стр. 3-13.
5. De Bandt O. Systemic Risk: A Survey // De Bandt O. and P. Hartmann. European Central Bank Working Paper – 2000. – № 35. // Режим доступу: www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp035.pdf.
6. Cihac M. How do central banks write on financial stability // IMF WP № 163 June 2006 year – Washington p. 53 Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=920255.
7. Vinals Jose Central Banking Lessons from the Crises // Vinals J. – Occasional Paper – 2010 – p. 42 // Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/052710.pdf>.